

Sebastian Tobias-Renstrøm

De forførte som oprørere

– Hvordan man motiverer oprøret

Resumé

“Nogen burde gøre noget!” Men hvorfor gør ingen egentligt det? En politisk motiveret psykologi bør være i stand til at forklare os, hvordan folk begynder at gøre oprør imod systemer, som de ikke finder tilfredsstillende, men også hvorfor de nogle gange ikke gør dette. I denne artikel vil jeg bruge begrebet om *begær* som en teoretisk prisme for at søge at forstå dette problem ved at stille spørgsmålet: hvordan får man folk til at *ville* oprøret? Dette udfoldes med eksemplet om psykologistuderende på Københavns Universitet, hvor jeg selv er uddannet fra, som bruges til at understøtte den teoretiske og begrebsmæssige udvikling.

Artiklen begynder med en indledende syntetisering af en begrebslig struktur, som skal tjene det formål at kunne forklare teoretisk, hvad det vil sige at begære noget, som indebærer et oprør – altså at ville det. Med udgangspunkt i Bernard Stieglers filosofi og Hartmut Rosas sociologi søges herefter at beskrive, hvordan begæret kan knægtes eller på anden måde omdirigeres, hvilket i en teoretisk forstand kan gøre begæret om oprøret umuligt. Det vil blive søgt demonstreret, at det er muligt at bekæmpe det system, der knægter begærstrukturene, igennem ideologikritikken som interpellation (Nissen, 2012). I artiklen bliver disse teorier videreudviklet ved at inddrage

begrebet om *performance* (Butler, 1988), som reartikuleres til en forførende praksis (Laplanche, 2011). Opsummerende argumenterer jeg i denne artikel for, at reartikulationen som gensidigt interPELLerende praksis af forførelse kan muliggøre begæret af det, der indebærer oprøret, og der argumenteres ydermere for at sådanne et begær er nødvendigt for at et oprør kan finde sted. Der gives et bud på, hvordan sådan en reartikulation kan se ud vedrørende eksemplet med de psykologistuderende. Slutteligt reflekteres der kort over, hvad der sker “dagen efter oprøret”.

Nøgleord: Oprør, begær, kritik, psykoanalyse, universitet, ideologi.

Indledning

“Hvis man med vold mener en radikal omvæltning af de basale sociale relationer, så er – hvor vanvittigt og taktløst det end kan lyde – problemet med de historiske uhyrer, som slagtede millioner af mennesker, at de ikke var voldelige nok. At gøre intet er nogle gange det mest voldelige, man kan gøre.” (Žižek, 2009, s. 180)

Ovenstående citat fra den slovenske filosof Slavoj Žižek peger på det problem, der består i at forsøge at ændre de mest basale sociale relationer – altså at ændre på de aller mest

fundamentale koordinater, som vores sociale virkelighed drejer sig om. I denne artikel vil jeg udfordre dette spørgsmål implicit ved at gå skridtet videre og spørge til, hvad der skal til for at ændre på de *avancerede* sociale relationer – i stedet for at forsøge at ændre på hele samfundet på én gang, hvordan kan vi så ændre på de konkrete problemer, der er i praksis, som vi som subjekter engagerer os i inden for samfundet. Spørgsmålet jeg vil stille er ikke, hvordan får vi subjekter til at begå revolution, men hvordan får vi dem til at begå *oprør*.

Det første, der følger, er en lille sproglig vignette, der skal bruges som en beskrivelse af, hvad der motiverede mig som forfatter til at begive mid ud i den teoretiske opgave, det er at søge at beskrive forholdet imellem subjektet, dets begær og oprøret. Jeg vil derfor opfordre læseren til at tage den næste passage som et relevant udgangspunkt for tanken, men samtidigt understrege, at det tjener som et eksempel til tænkningen som sådan.

Inspirationen til denne artikel kom som led i min egen politiske praksis. Som tidligere medlem og forperson for Psykrådet¹ på Københavns universitet kan man vist roligt sige, at jeg har været involveret i studenterpolitik. Igennem mine studier og studenterpolitiske arbejder har det dog altid forekommet mig enormt svært at engagere de studerende – at *motivere* dem for de (studenter)politiske problematikker og kampen forbundet med disse. Pudsigt nok har det altid været mit indtryk, at de studerende har været frustrerede med måden deres studie ledes på og med deres tilværelsesvilkår generelt – psykologistuderende er efter min mening ganske udmærkede til at kritisere – både selv og andre. Frustrationerne på psykologistudiet har især drejet sig omkring den faldende mængde af kritisk litteratur (i en bred forstand) og den resulterende mangel på kritiske perspektiver på mainstreamtilgangen

1 De psykologistuderendes studenterpolitiske organ på Københavns Universitet.

til psykologien² samt manglende medbestemmelse. Psykologi på Københavns universitet har historisk set repræsenteret meget af den kritiske tilgang til psykologien, herunder været spydspids for den tysk-skandinaviske kritiske psykologi (Nissen, 2012), men nu er der stort set ikke er flere af den type kritiske psykologer tilbage på KU. Nedsænkningen på de kritiske perspektiver og opprioriteringen af mainstreamperspektiverne kan her også ses i lyset af Københavns Universitets internationaliseringsstrategi samt generelle “modernisering”.

Ud over Instituttets ændringer samt ændringer i litteraturen og perspektiverne på psykologien, trives de studerende i Danmark generelt ikke særligt godt (Danmarks Evalueringsinstitut, 2019). Fra en politisk vinkel har eksempler så som Uddannelsesloftet, nedskæringer i SU'en og dimensioneringer på diverse uddannelser, især på Humaniora, samt Fremdriftsreformen alle været politikker, der presser de studerendes livsvilkår på forskellige måder. Det vurderes blandt andet, at bekymringer vedrørende økonomi kan bidrage til dårligere trivsel hos danske psykologistuderende (Zafiri, 2018). Fra en psykologisk vinkel har flere og flere unge psykiske problemer, og næsten en femtedel af alle studerende rapporterer problemer med stress (Uddannelses- og Forskningsministeriet, 2019). Mere specifikt for de psykologistuderende, så trives de gennemsnitligt signifikant dårligere end resten af befolkningen og lider af væsentligt mere stress – især problemer vedrørende, at man aldrig er

2 For nemheds skyld kan man sige, at de mere kritiske perspektiver er dem, der falder uden for en naturvidenskabeligt, kvantitativ tilgang, som især på Københavns universitet er repræsenteret ved forskellige tilgange til individuelle forskelle samt psykologi med et biologisk udgangspunkt (træk-, evolutions- og genetisk-adfærdspsykologi er alle oplagte varianter). Dette er selvsagt ikke nogen særligt god definition, men for de studerende er det især anvendelsen af naturvidenskabelige erkendelsesinteresser og statistik, der fremstår som mainstream og international, og det meste som ikke deler dette udgangspunkt bliver så at sige kritisk.

god nok og konstant skal præstere (både fagligt og ved siden af studiet), samt at man ikke har tid til at tage den med ro; det fylder meget hos de studerende (Zafiri, 2018). Disse tendenser er alle nogle, jeg og mine medstuderende kunne nikke genkende til, da jeg stadig studerede.

Dog har jeg i min egen studietid altid haft en snigende fornemmelse af, at vi var det klassiske billede på venstrefløjser; dér sad vi rundt om bordet på en bodega og tømte øl efter øl, imedens vi alle højroset og fortørnede spurgte os selv, *hvorfor er der ingen, der gør noget?* Heldigvis ændrede dette spørgsmål sig dog i løbet af min studietid, og vi stoppede med at spørge os selv *hvorfor*, spurgte i stedet; *hvordan*, og til sidst – lige omkring mit speciale – nåede vi til spørgsmålet; *hvornår*. Jeg vil her mene, at der i det konkrete politiske arbejde imellem de studerende på Københavns Universitet var en kraftig udvikling og ændring i diskurser, og at disse ændringer flugtedes med en ændring i *begær*. Som sådan var disse personlige oplevelser og hændelser en anledning for mig til at reflektere over, hvad det egentligt er, der skal til for at få folk til at gøre oprør, og min egen banale erfaring var ganske enkelt, *at nu ville vi ikke mere*. Spørgsmålet om, hvorvidt der var brug for et oprør, blev til anerkendelsen af, at det var essentielt, hvilket blev til begæret for at realisere det. Således blev der i 2018 iværksat en underskriftsindsamling af PsykRådet, der gik ud på at bevare diversiteten i teoretiske og metodiske tilgange til psykologien (herunder især kvalitative tilgange). Underskriftsindsamlingen nåede op på over 240 underskrifter – man frygtede, at det fagligt væsentlige i at have en så teoretisk bredt funderet uddannelse skulle gå tabt. I foråret 2019 blev der afholdt en konference om Kritisk Psykologi arrangeret af studerende (og heriblandt undertegnede), der ydermere indsamlede over 100 underskrifter på, at den kritiske psykologi skulle bevares som disciplin på Institutet. Derudover blev der i efteråret 2019 indsamlet over 350 underskrifter af PsykRådet

på, at de studerende ønskede sig mere medbestemmelse ved blandt andet at have minimum to (i stedet for én) repræsentanter i alle udvalg, de sad i – og PsykRådet havde i forbindelse med dette vedtaget en “trappe-model”, hvor de ville eskalere konflikten, hvis ikke de blev hørt, hvilket i sidste ende kunne betyde en besættelse af instituttet.

Det som følger her er således en teoretisk refleksion over egne oplevelser. Mit mål er ikke at behandle disse grundigt empirisk – det ville kræve et større materiale, som jeg ikke har til rådighed. Snarere vil jeg bruge mine egne erfaringer samt de forskellige statistikker om studerendes trivsel, jeg netop har henvist til som afsæt for at stille spørgsmålet om, hvorvidt man kan sige, at begær er et væsentligt begreb at anvende i spørgsmålet om, hvornår folk gør oprør. Artiklen vil altså *ikke* være en grundig empirisk undersøgelse af forholdene omkring de psykologistuderende, men disse bruges snarere som en art sproglig vignet – et empirisk afsæt til teoretisk refleksion, og jeg vil løbende i artiklen bruge eksemplet om de studerende at tænke ud fra. Disse teoretiske refleksioner vil selvfølgelig derved have en tendens til at “overgeneralisere” og prioritere meget bestemte dele af de studerendes praksis, men jeg mener, der er relevante teoretiske overvejelser, som kan gøres netop med dette som et eksempel at tænke ud fra. Formålet er altså mestendels teoretisk, men brugen kunne måske udmøntes i praksis.

Hvad er det, du vil? – At begære oprøret

Det, der altså er på spil her er følgende spørgsmål: Hvad har det at *ville* noget med oprør at gøre – altså hvorfor er det overhovedet relevant at tale om villen i denne sammenhæng? Derudover, hvad skal der så til for at få folk til at gøre oprør – altså hvordan kan der opstå en villen, som involverer oprøret? Og hvilke komplikationer er der i realiseringen af samme?

Først må vi afklare, hvad det overhovedet vil sige at begære et oprør. Jeg har tidligere

undersøgt socialarbejdere, der arbejdede med kriminalitetstruede unge og deres motivation i Københavns Kommune, hvor jeg undersøgte, hvad for en viden om motivation, socialarbejderne kunne siges at have (Tobias-Renstrøm, in prep). Det vigtigste for socialarbejderne i denne sammenhæng var at værne om, hvad de unge ville (min tolkning: hvad de begærede), og at hvad som helst i denne sammenhæng kunne være et begærsobjekt, så længe det var nogenlunde i forbindelse med en mere alment accepteret samfundsmæssighed end den, de unge i øjeblikket var en del af. Motivationsarbejdet bestod ganske enkelt i at gribe de øjeblikke, hvor begæret for noget, der var i overensstemmelse med det almene samfund, viste sig. Et eksempel kunne være, da én af de unge nævnte for én af mine informanter, at han gerne ville have en bil. Socialarbejderens arbejde bestod altså her i at se denne *villen* som et udtryk for en villighed til forandring, at se det som et begærsobjekt, der kunne udnyttes til at få den unge ind i samfundet. Det væsentlige blev her at tale om, hvornår de unge var *motiveret for en forandring*, hvilket jeg tolkede som værende et udtryk for et spørgsmål om, hvornår de unge ville noget, der kunne bruges som anledning til at få dem brobygget tilbage ind i samfundet: "Vil du have en bil? Så må du jo få et arbejde og sparre op, så du kan få råd til én". Det relevante ved denne pointe er, at et hvilket som helst begærsobjekt kunne være det objekt, der muliggjorde motivationen for forandringen, så længe det stemte overens med det brede samfund. At ville en forandring var altså defineret ud fra, hvad der var i overensstemmelse med samfundet – jeg vil her argumentere for, at det forholder sig *omvendt* med oprøret. Et oprør kan kun være et oprør *imod noget*, men lige som med *forandringen*, så er det ikke noget, man vil 'i sig selv', men snarere noget, der bliver relevant som led i at ville noget andet. At ville have en bil kan dårligt siges at være et udtryk for oprør, men for de studerende på Institut for psykologi kunne

man sige, at det, at ville have en højere grad af medbestemmelse over sit institut, faktisk er at ville et oprør – den demokratiske kontrol kan kun opnås på bekostning af dele af den hierarkiske struktur, som instituttet som et institut på Københavns Universitet også er en del af.

Jeg vil opsummerende sige, at det at begære et oprør vil sige at begære noget, som "systemet" ikke vil tillade dig at få. På trods af, at der har været flere besættelser af psykologisk institut i tidens løb (det var endda de psykologistuderende, der stod i spidsen for ungdomsoprøret herhjemme), har mange af de nye politikker, der har forværret de studerendes livssituation, ikke virket til at have skabt grobund for oprør; der har ikke været en besættelse af instituttet i forlængelse af disse tiltag³ (endnu). Selvom man kunne sige, at det lå i de psykologistuderendes historie, at de kan (eller har kunnet) gøre oprør, og selvom der er indikatorer på nødvendigheden, så virker det fraværende. Kan det være, at de studerende ikke vil oprøret? Jeg mener, det er oplagt at undersøge dette ud fra en bredere samfundsmæssig overvejelse og at formulere dette inden for rammerne af et begreb om begær. Min analyse vil derfor primært fokusere på samfundstænkere af forskellig art og især nogle, der er i dialog med psykoanalysen. Til at starte med vil jeg vende mig imod to forskellige tænkere, som begge bedriver en art samtidsdiagnostik; Hartmut Rosa og Bernard Stiegler.

At slukke begæret – Teknologibegrebet hos Rosa og Stiegler

I hans bog *Social acceleration* (Rosa, 2015) skriver sociologen Hartmut Rosa om selvet og identiteten i senmoderniteten:

"Thus [...] depression becomes the pathology of late modernity, not only because it is on the rise and increasingly afflicts young persons, which is a

3 Med undtagelse af en enkelt dags besættelse under demonstrationen mod fremdriftsreformen i efteråret 2013.

historical novelty, but even more because it seems to embody the temporal experience of a frenetic standstill in a pathologically pure form. [...] In every case it is a matter of a psychic condition that is characterized by an as if were artificial lethargy, tedium, and emptiness (accompanied by inner restlessness), by "spiritual paralysis" in the face of the inability of the soul to direct its energy towards a fixed, constant, subjectively worthwhile goal and to express it in action." (Rosa, 2015, pp. 248-249)

I en anden bog *What Makes Life Worth Living* (Stiegler, 2013) i et afsnit om forbrugskapitalismen skriver filosofen Bernard Stiegler:

"All this results in addicted consumers without objects: for without objects to which they can attach themselves, given that the object is that of a subject insofar as it supports a relation of attachment, they endure the ordeal of the emptiness and futility of the self, that is, the 'loss of the feeling of existing'." (Stiegler, 2013, p. 64)

Og videre:

"having become a libidinal diseconomy, consumerist capitalism systematically destroys all objects of desire. And such objects, belonging to the potential space of objects that do not exist, can spontaneously infinitize themselves only by being kept on paths of transindividuation – this is what I call care." (Stiegler, 2013, p. 75)

Og til sidst i et essay om begæret:

"Desire is protention – an infinite investment in its object." (Stiegler, 2011, p. 159)

Det vi ser her er essentielt set to forskellige teoretikere, som på hver deres måde når frem til lignende konklusioner: Teknologiske udviklinger og fremgange i senmoderniteten har negative konsekvenser for subjektet. Den frankfurterskolede sociolog Hartmut Rosa (2015) fokuserer på *accelerationen* som omdrejningspunktet for senmoderniteten. Han beskriver en cirkulær accelererende kæde imellem *teknologisk forandring* (emailen bliver imple-

menteret på arbejdspladsen – for eksempel universitetet), forøgelsen i *social forandring* (man sender nu mange flere mails end breve – mellem både studerende og ansatte) og den medfølgende forøgelse i *livstempoet* (vi har for mange mails til, at vi kan nå at svare grundigt på dem), som medfører behovet for *mere teknologi* (eks. en AI, der kan sortere i ens mails og give autosvar). Det ovenstående citat designerer så at sige subjektets primære udfordring i dette højt accelererede samfund; at håndtere den forøgelse af muligheder og potentialiteter som disse accelereringer medfører. Accelereringerne medfører nemlig nye muligheder – du kan nu kommunikere med din medstuderende på den anden side af jorden øjeblikkeligt, hvis de er ude at rejse, og du kan studere alle steder fra med udgangspunkt i internettet. Men at administrere de medfølgende potentialiteter og muligheder bliver en Sisyfos-opgave; der kommer hele tiden nye til. Subjektets tilværelse bliver som konsekvens deraf ret fortravlet i forsøget på at administrere alle disse forskellige muligheder – depressionen bliver den yderste konsekvens. Rosa (2015) tilføjer ydermere, at accelerationen også medfører en forandring i subjektets materielle omgivelser. Vi ændrer oftere kontekst i en materiel forstand (bilen og togene gør, at vi kan pendle etc.), men objekterne/forbrugsgoderne som vi omgiver os med, bliver også udskiftet hurtigere (computere holder ikke så længe, som de plejede osv. [Rosa, 2016]).

Dette kan vi supplere med Stieglers tænkning, da begærsobjekter ifølge ham simpelthen bliver destrueret under forbrugskapitalismen (Stiegler, 2010, 2011, 2013). Jeg har ikke her plads til en fuld udfoldelse af Stieglers begrebsapparat, men nogle væsentlige skel må etableres. For det første er der skellet imellem begær og drift (Stiegler, 2011). Driften konsumerer sit objekt, hvorimod begæret uendeliggør det. Idéen er egentligt bare den, at drifterne er en lang række af "energier", der fræser rundt i kroppen, men som søger udløsning for denne

energi ved at lade sig tilfredsstille med det objekt, de er rettet imod. Når objektet er fortæret, "forsvinder" energien (Stiegler, 2013). I modsætning til dette, så fungerer begæret ved at uendeliggøre objektet – når vi begærer noget, er vi *aldrig* færdige med det. Sat lidt på spidsen kunne man eksempelvis skelne imellem, hvilken betydning en artikel på pensum har for den studerende, der kun læser den for at klare sig godt til eksamen, og så for den studerende, som virkelig ønsker at forstå det perspektiv, som artiklen repræsenterer. For den første person, der har en drift mod 12-tallet er artiklen et middel til et mål; for den anden person er teksten decideret livsberigende. Begæret er noget af det unikke ved mennesket for Stiegler – det er det, som medkonstituerer en tilblivelse eller en udvikling af mennesket. Dette beskrives ved begrebet 'transindividuation' i citatet ovenfor. Individuationsbegrebet hos Stiegler vil sige, at en fælles mængde bliver til noget individuelt – altså, at individet er noget, der bliver til i et miljø, som det er uadskilleligt fra og derved altid er i en tilblivende proces, men som også medfører en forandring af miljøet (Stiegler, 2013). Individuationen foregår altid relationelt og på tværs af flere forskellige kredsløb (man bliver således til både med andre mennesker, men også med de teknologier, som vi omgiver os med. Lidt plat kunne jeg jo spørge læseren, om ikke vedkommendes smartphone er en del af vedkommende?) – dette er *transindividuationen*.

Men hvis mennesket individueres i kredsløb, så kan det gøre dette på to forskellige måder – enten ved at etablere et kreativt selv i individuationen eller et falsk selv i disindividuationen (begreber Stiegler [2013] henter fra Winnicott [2003]). Dette skyldes, at kredsløb, lige som teknologier, hos Stiegler rummer et farmakologisk potentiale – de kan være både

gift og kur på samme tid⁴. Dette kan tænkes sådan: Uden teknologien ville vi ikke kunne leve som vi gør (anti-biotika er et eksempel – i de studerendes tilfælde kunne man pege på, at det nok er nemmere at skrive opgaver på computer end i hånden), men den kan samtidigt vitterligt slå os ihjel (våben, bomber osv. – i en metaforisk forstand så giver computeren også mulighed for, at man sidder og shopper til en forelæsning i stedet for at høre efter, og derved slår den potentielle viden ihjel). Skellet i (dis)individuation består i, om der er noget som subjektet retter sig imod i virkeligheden i den forstand, at det tilegner sig denne ydre virkelighed og gør den til en *del* af sit indre, at subjektet så at sige bliver sig selv ved at blive til det ydre (igen kan man lidt banalt tænke på, at "jeg er sådan én, der godt kan lide at tilegne mig ny viden inden for mit studie"), eller om subjektet i stedet blot adapterer sig til det ydre, men som sådan ikke bliver til det ("Jeg læser den her artikel, fordi nogen synes jeg skal, så jeg kan få 12."). Her er Stiegler meget inspireret af Winnicotts (2003) idé om, at det falske selv netop er ét, der aldrig har etableret en tryk relation til sit miljø, hvor det kan gå på opdagelse og udøve sin egen autoritet, men i stedet oplever omgivelserne som truende og principielt set bare er føjelig for det – der er ikke tale om en tilblivelse, men blot om en efterlevelse kunne man sige⁵. Det væsentlige er nu, at de individuerende kredsløb, der skulle sikre os, at vi bliver til som kreative subjekter simpelthen er truet i dag. Dette er de fra flere forskellige sider, men grundlæggende især fra det, som Stiegler kalder psykomagt⁶, der er at forstå som et system, der forsøger

4 Jeg har desværre ikke her plads til at gå nærmere ind i farmakologibegrebet, som ellers er ret centralt hos Stiegler.

5 I øvrigt er det væsentligt at påpege, at Stiegler ikke bryder sig om at tale om et 'autentisk selv' som Winnicott gør, da der for Stiegler ikke er noget oprindeligt eller ægte selv – det er netop en proces.

6 Af det engelske psychopower som er en videreudvikling af Foucaults biomagt begreb.

netop at danne forbrugere; altså at regulere på individet sådan så det understøtter markedet gennem forbrug (Stiegler, 2010). Dette gøres gennem forskellige psykoteknologier – reklamer, marketingstrategier, tv, sociale medier, og kulturindustrien er alle eksempler. Psykoteknologierne som et udtryk for psykomagt opererer lidt forsimplet ved at aflede vores opmærksomhed fra det vi begærer, og søger i stedet at etablere et begær mod forbrugsgoder (Stiegler, 2010, 2011). Dog ...

“Consumers must not become attached to their objects: they must consume, precisely, by detaching themselves from them, by destroying them and by disposing of them in order to follow the diversion of the energy of their drives toward the ever-newer objects propelled towards them by industrial innovation.” (Stiegler, 2011, s. 151)

Dette betyder, at subjektet som forbruger ikke må drage omsorg for sit objekt, ikke kere sig om det, da det jo ellers ikke vil anskaffe sig et nyt hele tiden. Sætningen “Nu har jeg aldrig brug for en ny jakke igen, for den jeg har her holder hele livet, og det var min fars, så jeg vil aldrig skille mig af med den” er gift for psykomagten. Men når subjektets opmærksomhed afledes mod forbrugsgoderne bliver dets opmærksomhed til gengæld ødelagt – psykomagten kører sig ikke om subjektet, og subjektet kører sig ikke om det, det forbruger. Modgiften er at sørge for, at subjektet kan individueres i kollektiver, som netop kører sig om det, og som subjektet kører sig om – at lade individuationen blive begærsvækkende ved at lade subjektet tilegne sig en verden uden for det selv, som det præsenteres for af andre.

Man kunne her sige, at Stiegler tilføjer en psykologisk dimension til Rosas sociologiske analyse af samfundets acceleration, som baserer sig på teknologiernes udvikling. Det er ganske givet sandt, at senmoderniteten introducerer muligheden for subjektets fremmedgørelse som ses i den *frenetiske stilstand* i citatet ovenfor, men dette kan så at sige kun lade sig

gøre, hvis subjektet *præsenteres* for den uendelighed af muligheder. “Du kunne lige nu ligge og spise en bounty bar på en sandstrand i stedet for at læse pensum”, “du kunne blive en rockstjerne i stedet for psykolog” eller “hvert valg, du foretager dig, bør åbne op for nye valg” er alle udtryk, som subjektet mødes af, og som principielt burde forøge den fremmedgørelse, som Rosa beskriver. Dette gør de så netop ved at aflede subjektets opmærksomhed fra det, det ellers er investeret i⁷. Men givet at opmærksomhed (for Stiegler i hvert fald) er nødvendig for at drage omsorg, for at kere sig om noget, så bliver afledningen og den resulterende ødelæggelse af subjektets opmærksomhed årsag til det egentligt begærede objekts (den viden, der ligger i at være psykolog måske?) ødelæggelse. Givet at begæret uendeliggør objektet – og at såfremt objektet ikke er uendeliggjort, så bliver det ødelagt – så fører hele denne misere til, at subjektet mister det objekt, som det kunne putte sin sjæls energi i, som Rosa formulerer det.

Måske kunne man sige, at de psykologistuderende på KU i dag mangler dette begær og det objekt, der skulle vedligeholde dette begær. Hvis Rosa og Stieglers analyser ellers holder, så er resultatet, at de studerende er fremmedgjorte fra deres egen relation til det, som de egentligt (kunne) kere sig om, eller ville drage omsorg for, og derved fra deres egen selvfølelse, som både Rosa og Stiegler understreger. Dette baserer sig selvfølgelig på en præmis om, at der vitterligt *er* en reel interesse for at ændre på tingene – brok kan jo også tjene den funktion at få tingene til at fortsætte, som de plejer⁸. Men givet, hvor grælt det står til med de studerende, og de ting, de faktisk har gjort

7 Her bør man I øvrigt påpege, at subjektet selvfølgelig kan være investeret i, at være rockstjerne, eller i at rejse verden tyndt, men lad os for eksemplets skyld sige, det ikke er tilfældet.

8 Derudover kunne man nok også her indvende, at den neoliberale subjektivitetsproduktion, forstået som selvledelsen af det entreprenante subjekt, ville føre væk fra denne type af kritik.

ift. deres studie, så virker det rimeligt at antage, at der er en reel interesse. Med opmærksomheden afledet, og en komplet umulig mængde af muligheder, mister subjektet således både tid og begær. Intet under, at de ikke gør oprør – selv hvis de ville, så har de ganske enkelt ikke tid⁹. Om end, at der selvfølgelig er tegn på noget – i hvert fald en begyndende villighed, som det ses i truslen om besættelsen af instituttet, så kan man måske stadigt undre sig over, at der faktisk ikke er sket mere.

Jeg vil nu vende mig imod et andet spørgsmål: Hvis de studerendes begær bliver ødelagt i senmoderniteten, imedens de stresser rundt og mangler objekter, som burde tjene som det, de kunne tage sig af – det, der kunne give deres tilværelse et formål (som både Rosa og Stiegler virker til at ville formulere det) – hvordan kunne vi så få dem til at begære igen? Hvordan kan subjektet begære et oprør imod det system, som prøver at nægte begæret?

“Sådan er det bare!” – Interpellationen af begæret

Den franske filosof Louis Althusser nu berømte tekst om ideologier og statsapparater indeholder et citat om Pascal: *“Pascal says more or less: ‘Kneel down, move your lips in prayer, and you will believe.’* (Althusser, 2001, s. 168). Dette vil sige, at ideologien er at finde i handlinger og i materialiteten omkring os i en bred forstand – ideologien er i de ideologiske apparater (klassisk for Althusser: skolen, kirken). Ideologien fungerer ved at interpellere subjektet – dvs. at subjektet ‘inviteres’ til at indtage en bestemt subjektposition; som elev, medlem af en menighed, lærer eller præst osv. Psykologen Morten Nissen tilføjer:

“Spurred by motives that reflect their need for agency, human individuals engage as participants in collectives. It is through participation that they

are constituted as subjects, that is, as self-reflexive agents of meaningful activity, in narratively evolving relations of reciprocal concern between their existence and their subject-positions. This constitution proceeds in an interpellation: a contradictory interchange of submission to and recognition by the collective, corresponding with (self-) identification in relations of both identity and opposition. Although discursively mediated, interpellation constitutes participant and collective as singulars, relating existence with sovereignty.” (Nissen, 2012, s. 234-235)

Essentielt set tilføjer Nissen et mere alment, kollektivt aspekt til Althusseres ideologibegreb, så det ikke udelukkende repræsenterer statsapparatet (bourgeoisiet eller den styrende klasse), men derimod mere alment fungerer i alle kollektiver igennem en *gensidig interpellation* i den *praksis* som konstituerer kollektivet som singularært (Svaret på spørgsmålet om “hvem vi?” som Nissen [2018] formulerer det; altså os FCK’ere, Bandidos, psykologistuderende osv.). Nissen (2012) beskriver selv sin reartikulation af Althusseres interpellationsbegreb således:

“Ideology is not simply seen as reproducing a social order but, rather, as a dichotomization of reproduction from transformation, which in itself characterizes a form of subjective endeavor. Ideology structures participation more or less defensively or radically transformed. Ideology can only be identified from the point of view of its overcoming from a revolutionary inside standpoint.” (Nissen, 2012, s. 179)

Dette vil sige, at subjekterne som deltagere i kollektiverne via en kritisk refleksion over og i ideologien er i stand til at tilegne sig en anden slags forståelse af ideologien som en konkret utopi, dvs. en utopi om at forandre den konkrete praksis, som selve kollektivet og derved subjekterne formes i og af. Essentielt set betyder det, at hvis ideologien er det, som konstituerer subjektiviteten forstået som *genkendelsen* af subjektet af kollektivet, så vil

9 Som nyuddannet psykolog i underviserjob har jeg heller ikke mere *tid* til at sammenligne Rosa og Stiegler og deres teorier om teknologi, tid og farmakologi.

subjektet *forvente* og *forudsige* bestemte resultater af den praksis som de er engageret i inden for det pågældende kollektiv (Nissen, 2012). De psykologistuderende på KU kunne for eksempel rimeligt forvente at have mulighed for at tilegne sig den viden og faglighed, der skulle ligge i at læse på psykologi på universitetet og at være inkluderet i beslutningsprocessen vedrørende, hvordan deres studier skal forme dem som studerende, i hvert fald på post-ungdomsoprørets universitet. Men hvad sker der så, når det går op for de studerende, at dette ikke er tilfældet? I det tilfælde bliver ideologikritikken mulig – netop ved sammenligning imellem resultatet af praksis og genkendelsen af subjektet i kollektivet. “I er jo universitetet!” siger Universitetet til de studerende ... men er det egentligt tilfældet? Og hvad vil det så sige at være studerende? Det er dog her væsentligt, at denne nye bevidsthed bliver brugt, og at den nye interpellation i kollektivet træder i kraft og anvendes som ideologikritik netop her forstået som en ny forventning til praksissens resultat. Men spørgsmålet bliver her, hvorfor i alverden de studerende skulle ville gøre alt dette arbejde? Er det ikke håbløst? Vi må vende tilbage til spørgsmålet om begæret, men nu sat i relation til interpellationsbegrebet.

Spørgsmålet om ideologien og derved også interpellationens sammenhæng med begæret er at finde i relationen imellem subjektet og dets lidenskabelige tilknytning til den ‘lov’, som sikrer dets eksistens i den symbolske orden (Butler, 1997). Og hvad i alverden betyder det så? Det betyder, at samfundet rummer nogle bestemte diskurser, som er betydningstilskrivende i forhold til, hvilke subjektpositioner, man kan indtage, hvad for en type subjekt man kan “være” så at sige; introvert, hvid, dansker, heteroseksuel, studerende osv. Pointen er, at uden en relation til disse diskurser, uden at indtræde i dem, så “eksisterer” subjektet ikke – jeg findes *også* fordi jeg er en hvid, heteroseksuel, ciskønnet mand. Men hvad nu hvis ingen af disse kategorier fandtes? Hvad

ville jeg så være? Jeg ville selvfølgelig stadig være noget, men det ville være svært for samfundet at genkende, og det er netop denne “eksistens” i den symbolske orden, som er truet, hvis ikke “jeg” findes der, hvorfor jeg længes mod denne genkendelse, og ængstes for at slettes fra den (Butler, 1997, 2011). Men hvis vi går fra Butler til Stiegler her, så er det faktisk netop denne symbolske orden (eller loven, som Butler [1997] også kalder den), som burde kere sig om os, som burde give os plads i dens struktur af betydninger. Men hvis denne orden eller lov, kun følger i forlængelse af det industrielle forbrugssamfund, hvis konsekvenser vi så både hos Rosa og Stiegler, så bliver resultatet for de psykologistuderende netop en position *som forbruger*. Stiegler (2015) beskriver universitetet som værende en del af “den rationaliserende maskine” (s. 83) (alternativt “den enorme ideologiske maskine” [s. 83]) i den forstand, at universitetet i dag lige som alle institutioner er underlagt den kortsigtede profits imperativ igennem det industrielle forbrugssamfund. Dette ses ved, at universitetet kommer til at tjene psykomagten ved at gøre viden til noget, der kan produceres og forbruges – lige så vel, som den kan skabe arbejdskraft til jobmarkedet:

“Whereas the formation and training of the individual, as citizen, producer, designer, inventor (artist, politician, administrator, technician, and so on), is posited as an absolute priority, imperative for any modern society – that is, industrial society – founded on the democratic ideal, the reality of the consumerist development of this industrial society has led to the generalized deformation of knowledge. [...] Schools and universities have themselves internalized this fate, or else they have been pushed into doing so.” (Stiegler, 2015, p. 83)

Og videre:

“[...] in the field of education, where it is a matter of subjecting the formation of attention to the

criteria of so-called employability, which has nothing whatsoever to do with professionalization – given that the latter depends on supplying knowledge, not adaptability to the battlefield that is flexibility – and which is contrary to the formation of rational attention, and therefore contributes to irrationality and the de-formation of minds.” (Stiegler, 2015, p. 169)

Dette vil sige for Stiegler, at universitetet som en del af den moderne kapitalisme trives igennem disindividuationen, fordi dens eksistens består i at kunne tilbyde kommodificerbar viden, der kan anvendes, men også på at love sine studerende fast definerede rammer for, hvad de skal kunne og på hvilke måder. “Hvis du ved X, Y og Z og får 12”, så er du en god psykologistuderende, der kan få et arbejde bagefter kunne man sige. Dette betyder faktisk ifølge Stiegler (2015), at de studerende bliver *dummere*, for de *dannes ikke som subjekter* (og i dette tilfælde altså *psykologer*), *men som forbrugere af universitetet* – i stedet for en tilblivelse med begæret er der tale om en regression til driften, der fortærer sit objekt (mon ikke 12-tallet er et sådant objekt?) for så uinteresseret at fortsætte til et nyt objekt (Stiegler, 2011).

Dette betyder, at den praksis, som de studerende er engageret i, interPELLERER dem på en bestemt måde. Den interPELLERER dem som subjekter, der skal performe, som skal excellere, som skal holde deres muligheder åbne, alt imedens de vedligeholder og reproducerer det system, som *ikke* får dem til at begære noget, men i stedet trives ved deres drift, og netop driver dem igennem universitetet; forhastede, forvirrede, fortvivlede, som kødkvæg.

Dette er dog en lidt for ensidig karakteristik af universitetet. For Stiegler (2015) er det ikke universitetets egen skyld som sådan (det er jo blot et led i hele det moderne industrielle forbrugssamfund), men universitetet har et særligt *ansvar* for fornuften og brugen af denne samt at producere viden og *altså ikke varer*. Dette indebærer, at de studerende på universitetet

skal hjælpes med at være opmærksomme på og kere sig om den faglighed, de skal danne sig igennem deres studier. Denne hjælp skal naturligvis komme fra universitetets ansatte – professorer, undervisere, VIP’ere¹⁰ og TAP’ere¹¹. Desværre gælder de samme vilkår for ødelagt opmærksomhed og fortravlethed for de ansatte på universitetet, som for så mange andre. Jeg ville mene, at prekære ansættelser, krav om publikation og “brugbar” viden alle er eksempler på måder at styre universitetet på, som var det den *virksomhed*, det aldeles ikke burde være ifølge Stiegler (2015). Jeg vil senere komme ind på, hvordan disse to kollektiver (de ansatte og de studerende) inden for samme praksis kan støtte hinanden.

Det relevante er altså her, at én af de diskursive positioner, der er tilgængelig for de studerende er én, der lader dem være forbrugere af de varer, der er “ready-made” fra universitetet, men som ikke handler om at danne deres viden og faglighed som sådan. Nissen (2012) pointerer, at den kritiske refleksion af praksis er mulig, dermed at man kan ændre kollektivets interPELLATIONER, så man kan forandre ideologien, der er på spil. Jeg vil argumentere for, at dette er håbløst, hvis ikke dem, der er engageret i det pågældende kollektiv rent faktisk ønsker sig en forandring, at de *vil noget andet*. Men hvis systemet er designet til at få dem til at ville det, der tilbydes, og denne villen er en forudsætning for, at de overhovedet har en betydning igennem deres subjektposition, hvordan skulle de så på nogen mulig måde kunne ville noget andet? Dette foranlediger spørgsmålet om, hvordan vi tænder begæret?

Performance er forførende – Begæret af den anden i aktion

Butlers performanceteori (Butler, 1988) er én af de helt store teorier inden for feminismen, men jeg vil her især trække på hendes idéer om

¹⁰ Videnskabeligt personale.

¹¹ Teknisk administrativt personale.

subversion (Butler, 1997, 2011), og hvordan, at det mellemrum, der er imellem diskursen, der performes og det subjekt, der performer den, er det mellemrum, som gør subversionen mulig overhovedet. I Butlers teori (2011) er en subversion (altså en underkendelse, underkastelse eller omvendning) af loven (igen; den symbolske ordens koder) mulig i det, hun benævner citationen af loven. *Citationalitet* er et begreb, Butler bruger til at beskrive, at vi må gentage de diskurser, der udgør loven, da de ellers stopper med at virke. Hvis alle holdt op med at sige, at lyseblå er en drengfarve, så ville betydningen simpelthen forsvinde til sidst. Vi må altså konstant citere diskurserne for at holde dem ved lige, men hvad så med mellemrummet imellem diskursen og subjektet? Dette mellemrum låner Butler (1997) bl.a. fra Lacan (1998) til at beskrive det, at tegnet (signifiant) aldrig rummer det fulde af det, som det betegner (signifiéen), at identiteten aldrig er fuldt ud lig subjektet, der tager denne identitet på sig. Når et subjekt interPELLERES er det ikke lig denne interpellation, der er en rest tilbage, det ubevidste i sproget (Lacan, 1998), men selvfølgelig også det, at et ord ikke er i stand til at rumme alt, hvad et subjekt er (det ville bl.a. fordre, at vi aldrig udvikle os lige så snart vi havde det rigtige ord til at beskrive os med). Derudover er der glidninger i betydninger, de er ikke stabile, men etableres i en konstant produktion, og her er der netop også en mulighed for en subversion (en glidning kunne være glidningen fra “studerende gør som professoren befaler” til “studerende bør have medbestemmelse”).

Subjektivitet bliver dog også konstitueret i interpellationer (fordi subjektivitet også, men ikke kun, er afhængig af diskursive bestemmelser – af den betydning, det tilskrives af sproglige strukturer, men jo også af materialiteten omkring det), og subjektet må altså forholde sig til sig selv og genkende sig selv i interpellationerne, som subjektet omgives med. Men som både Nissen (2012) og Butler

(1997) har bemærket, så kan interpellationer også producere ‘dårlige subjekter’, de kan fejl-genkende subjektet. For Butler er dette væsentligt i, at mennesker (og historisk især kvinder) har gjort sig bestemte erfaringer, der bliver fejl-genkendt eller slet og ret ikke anerkendt inden for loven. Men denne fejl-genkendelse relaterer sig tilbage til den ambivalente tilknytning til loven. “Du siger, at mennesket ikke er et dyr, men mænd behandler kvinder som sådan!” – Sådan en sætning er lige præcist den slags omvendning eller subversion, som Butler skriver om. Loven bliver her accepteret, man er stadig knyttet til den (her som kvinde), men man citerer den anderledes (vi vil ikke anerkende behandlingen af vores kategori). Disse *reartikulationer* er en gentagelse af loven, men denne i en ny fortolkning, en ny interpellation, der er resultatet af fejl-genkendelsen – derved undergraves loven i en subversion. Vi har dog stadig ikke svaret på, hvordan subjektet så skal fås til at begære igen, men blot konstateret, at der *er en villen, der relateres til den ambivalens, der er at finde i loven*. Men hvordan kobler vi den til begæret?

I forlængelse af Butler (2014) vil jeg her gerne foreslå, at vi bør inkorporere begrebet om den *enigmatisk betegner* (på engelsk: enigmatic signifier) fra den franske psykoanalytiker Jean Laplanche (2011). I hans teori om den generelle forførelse understreger Laplanche voksen-spædbarn relationen som værende den, hvor spædbarnet (i en metaforisk forstand) spørger den voksne: “hvad vil du mig?”. Spædbarnets ubevidste dannes i denne relation, ud fra det her spørgsmål, fordi at svaret eller meddelelsen som den voksne giver spædbarnet faktisk er et udtryk for en villen; et begær – “Jeg vil, at du ...”. Den voksne *har et begær, der rettes mod spædbarnet*, og dette vises i de meddelelser, som den voksne giver til spædbarnet, men disse meddelelser er kompromitteret; de er i et parasitært forhold til den voksnes ubevidste. Den voksne vil noget (også ubevidst) med barnet på forskel-

lige måder (lidt banalt: jeg vil gerne have, at du overtager min virksomhed), men givet at dette budskab kan være ubevidst, så bliver det naturligt, at barnet spørger “Du siger, du vil det her med mig, men hvad mener du egentligt?”, det er på denne måde, at den voksnes meddelelse er *enigmatisk*. Som Butler (2014) væsentligt understreger, så er det enigmatisk ved denne meddelelse *vedblivende*. Med køn som eksempel kan vi sige, at vi bliver ved med at spørge os selv, hvad det betyder, at jeg er det, du siger jeg er? Hvad vil det sige, at jeg er fars lille pige eller mors lille dreng? Hvornår er jeg en *rigtig mand*?

Her synes jeg, at man med fordel kan udvide begrebet om forførelsen til, at enigmatisk meddelelse er forførende, *netop fordi de er enigmatisk*. Hvis vi historisk går tilbage fra Laplanche til Lacan (1998, 2006), så kunne vi her sige, at de enigmatisk meddelelse tjener som *objet petit a* – objektet som begærsårsag. Og hvad betyder det så? Det betyder, at subjektet har en fantasi om den Anden, som værende den, der kan give svar på det spørgsmål, der blev stillet til at starte med (“hvad vil du med mig?”), den der gør den enigmatisk betegner *ikke-enigmatisk*. Men hvis udgangspunktet er, at der er ‘en mening med det hele’ (som er den fantasi, vi har, der gør, at vi stoler på den symbolske orden ifølge Lacan), så må man jo tyde det budskab, og det er denne driven frem mod budskabet, som er det begærsvækkende. “Er det dig, der har svaret? Hvad med dig? Eller dig?”. Hvis subjektet fantasmatisk kan identificere en Anden, som værende den, der har svaret, så vil subjektet jo så at sige spørge, hvem det er og hvorfor. Og dette svar er tillok-kende, forførende, begærsvækkende.

Endeligt vil jeg argumentere for, at en re-artikulation (altså det nye i en performance af det gamle – den kritiske refleksion over det, vi tog for givet, som “bare var sådan”) *fungerer enigmatisk per definition*. Hvis vi skulle sige det på lacaniansk, så er det fordi, at reartikulationen er en ny glidning i betegneren, en

ny struktur i den symbolske orden, som jo så per definition ikke er umiddelbart tilgængelig som betydning, at den er enigmatisk, *præcist fordi den ikke er en fuld del af den symbolske orden eller loven*.

Men hov; Stiegler understreger jo, at forskellen imellem drift og begær er forskellen imellem ødelæggelse og omsorg (2011). I hvilken forstand er enigmatisk betegner så forførende? Først må vi sige lidt mere om Stieglers teknologibegreb (2010). Teknologien fungerer for Stiegler også som vores fælles hukommelse, hvilket han i forlængelse af Husserl døber den tertiære retention. Man kan blot tænke sig til, hvordan at der ligger en art hukommelse i bøger, som ikke er vores egen, men omvendt ligger der også en form for hukommelse i en hammer (at man kan slå ting med den) osv. For Stiegler danner teknologien som tertiær retention mulighed for, at vi har en fælles form for betydning og derved dannes som subjekter på tværs af generationer i *lange kredsløb* (2010, 2013). Det er en smule kryptisk, men man kan her tænke sig til, at hvis teknologien rummer nogle mængder af betydning (eller en form for viden), så er den jo tilgængelig for os alle. Der er så at sige en intergenerational overdragelse af symboler, betydninger og viden. Stiegler (2010) har bl.a. en beskrivelse af, at nutidens børn er sat i en relation til deres afdøde bedsteforældre igennem deres nulevende forældre, og at dette netop sker i et miljø, der altså også er teknologisk, der fungerer som tertiær retention og derved tillader intergenerational overdragelse af, hvordan vi skal bringe realitetsprincippet i spil over for lystprincippet, som for Stiegler også handler om, hvordan vi skal *sublimere driften, så denne kan omformes til begæret*. Samfundet udvikles altså historisk, og dette er relevant for den betydningsdannelse, som foregår i subjektet, og derved hvordan begæret etableres. Det som er væsentligt her er, at Stiegler mener, at psykomagten i dens anvendelse af opmærksomhedsafledende psykoteknologier netop stjæler ungdommens op-

mærksomhed væk fra det intergenerationelle forhold (Stiegler, 2011). De står ikke i relation til deres forældre, og derved deres bedsteforældre – de lærer ikke, hvordan man skal leve, for de er mere optaget af at forbruge. Deres drifter bliver så at sige ikke sublimeret til begær. Men hvorfor i al verden er det her relevant?

Det er relevant fordi, jeg vil argumentere for, at der også findes enigmatiske betegnelser i psykomagten. Hvis vi vender tilbage til eksemplet med reklamer så kunne man jo sige, at om end de ikke ligefrem kan påstås at være særligt subversive, så fungerer de jo også ved at love noget, der på sin vis er nyt. “Det her er løsningen på dine problemer” eller “Sådan bliver du den bedste psykolog” er eksempler på enigmatiske meddelelser. Men de er *ikke* (nødvendigvis) forbundet med den *omsorg* som er essentiel for den tilknytning¹², der egentligt er den forførende relation imellem spædbarn og voksen hos Laplanche – og som vi med Stiegler ville sige er det nødvendige for at danne begær, om end der stadigt altså kan dannes drift (Stiegler, 2013). I stedet har vi en relation imellem en psykomagt, der igennem enigmatiske betegnelser søger at udnytte den *villen* i form af drift, som opstår på baggrund deraf, men kun håber på at gøre det inden for rammerne af en brug-og-smid-væk-kultur; netop forbrugskapitalismen – og altså derfor ikke er interesseret i sublimeringen, der medfører begæret.

I denne her sammenhæng er det altså essentielt, at reartikulationerne er forbundet med en omsorg, der rettes mod at sikre de subjekter, som de drejer sig om, en medbestemmelse i og engagement i det kollektiv, som de nu interPELLERES ind i. Det er pudsigt nok fælles for både Stiegler (2010, 2013) og Nissen (2012), at subjekternes medbestemmelse og aktive deltagelse i de fællesskaber, de er engageret i, er et væsentligt parameter for den kritiske udfoldelse af disse kollektiver. Reartikulation-

erne skal altså her rykke de studerende væk fra positionen som forbrugere af universitetets (og måske i en bredere forstand samfundets) varer, fordi universitetet på denne måde ikke længere drager omsorg for de studerende – *det kerer sig ikke længere om dem* (Stiegler, 2015). Det er nu overladt til de studerende at drage omsorg for dem selv og universitet, og at lade “the fire of desire that takes care of its object [...]” (Stiegler, 2013, s. 24) stå i lys lue.

At reartikulere ‘den dygtige studerende’ – Begæret som oprør

Opsummerende står vi altså tilbage med følgende: Jeg har postuleret, at de studerende ikke begærer oprøret (om end der er tegn på, at det kan lade sig gøre), og at for, at de skal kunne gøre dette må begære noget, der indebærer et oprør. Jeg har påpeget gennem Rosa (2015, 2016) og Stiegler (2010, 2011, 2013), at man kunne sige, at netop i dag grundet senmoderitetens fremskredne og accelererede teknologiske miljø, så udmattes subjektet og mister en relation til – og får afledt opmærksomheden fra – det objekt, der egentligt skulle sikre det en værdifuld tilværelse. I stedet stresser subjektet rundt i forbrugskapitalismens fortravlede verden og er primært drevet af drift og ikke begær. Jeg har dernæst prøvet at vise, hvordan dette realiseres i et bestemt kollektiv – i en praksis som studerende på universitetet. Dette indebærer, at de studerende interPELLERES som subjekter, men giver dem også mulighed for at forholde sig kritisk til dette, ved at sammenligne resultatet af den forventede praksis med, hvordan de (fejl)genkendes som subjekter i denne praksis – jeg pointerede, at der nok er et misforhold, givet at universitetet i dag måske mere er en forbrugsmaskine (Stiegler, 2015) end det lærings- og vidensorgan, som det burde være. Problemet var dog her, at denne maskine stadigt får de studerende til at ville forbruge, så hvordan skulle de ville noget andet? Dette skulle de ved at udnytte ‘loven’ imod sig selv – igennem en reartikulerende subversion i ci-

12 Af det tyske *Anlehnung* – a drifterne læner sig op ad det somatiske (Laplanche, 2011).

tationen af loven. Jeg argumenterede her for, at disse reartikulationer er forførende (og derfor potentielt begærsvækkende) netop fordi, de som reartikulationer er nye betydninger inden for den symbolske orden, og de derfor fungerer som enigmatiske betegnelser (Laplanche, 2011).

Så langt så godt. Men hvordan kunne de psykologistuderende så performe denne reartikulation? Hvori består den fejl-genkendelse, der gør den kritiske refleksion af praksis og den dertilhørende ideologi mulig? Den konkrete utopi, som i dens interPELLerende reartikulation bliver den omsorgsfulde enigmatiske betegner, der fungerer som objektets begærsårsag, den gnist, der tænder begærets flamme om man vil? Hvilken kritik kunne blive til begæret for det, der involverer oprøret?

Mit forslag ville være 'den dygtige studerende' som figur. For hvad gør en dygtig studerende? De *engagerer* sig i deres studier. De *laver* deres opgaver og *læser* deres pensum. De er en *aktiv del* af universitetsmiljøet og engagerer sig i de forskellige *fællesskaber* på studiet (torsdagsbarer, studentermagasiner osv.). De har *studierelevant arbejde* og udøver *frivilligt arbejde*. Disse er i hvert fald de primære kendetegn ved 'den dygtige studerende' ved psykologistudiet på Københavns Universitet efter min erfaring¹³, dele af hvilket også figurerer som faktorer i den nylige trivselundersøgelse (Uddannelses- og Forskningsministeriet, 2019).

Men hvordan skal de psykologistuderende *engagere* sig i deres studie, når de ting, som de studerende finder interessante, så som de kritiske perspektiver på psykologien, fjernes fra pensum, og der snart ikke er flere tilbage blandt det videnskabelige personale til at repræsentere det? Hvordan skal de *lave* deres opgaver og *læse* deres pensum, når disse ikke repræsenterer den psykologi, som de finder nødvendig

for den praksis, de skal udøve, og når de ikke har tid til at gå i dybden med teorierne og reflektere over, hvad det er de skriver og læser? Hvordan skal de være en *aktiv del* af universitetsmiljøet, og derved gøre det til et bedre sted for studerende, når de hastes igennem deres studier for fremdriftens skyld alene? Hvordan skal de blive dygtige psykologistuderende, når de både skal håndtere deres studier, *studierelevant arbejde* og *frivilligt arbejde*, når der ikke er tid og rum til at engagere sig dybt i nogen af dem, fordi det hele skal nås på samme tid – med stress og søvnløshed som konsekvensen af denne omsorgsløse praksisform?

'Den dygtige studerende' er derfor én, som *engagerer* sig i sine studier ved at *kæmpe* for retten til at kere sig om de perspektiver, hun finder relevant for sit studie – hvad enten disse er kritiske eller mainstream. Hun laver *ikke* sine opgaver og læser *ikke* sit pensum, fordi det er *meningsløst*, og hun er en dygtig studerende, der ikke laver meningsløst arbejde. Hun *kerer sig* om sit miljø, og *vil tage sig den tid, det tager*, og hun besætter campus, hvis det skulle være nødvendigt, så hun har et sted, hvorfra hun kan engagere sig i sin omsorg. Hun påtager sig *ikke* mere arbejde, end hun *meningsfuldt kan engagere sig i*, for hun kan *ikke gå på kompromis* med sit eget mentale helbred eller andres, *netop fordi hun er en dygtig studerende*.

Dette er mit forslag til de studerende – det er hvad jeg foreslår, at de tager op som billede; dygtige studerende, *der kerer sig om sig selv, hinanden og deres faglighed*. Lige præcis det, som instituttet gerne vil have, at de skal være. Og jeg håber på, at de studerende siger til hinanden, at de ikke vil gøre, som der bliver sagt, fordi de er dygtige studerende. Og jeg håber de spørger hinanden, om ikke de andre også vil være dygtige studerende. Og at de i fælles front fortæller instituttet og Christiansborg, at de *vil* være dygtige studerende – og at intet skal afholde dem fra at få det, som de begærer.

13 Man kunne nok tilføje kategorien "at have et liv uden for studiet" – der er også "krav" til, hvordan man skal leve sit liv uden for studiet.

Efter oprøret – At kere sig om universitetet og de studerende

“I am ready to sell my mother into slavery for a film called V for Vendetta, Part 2. But what happened the next day, how will they effectively reorganize life?” (Žižek, 2017)

Her til slut vil jeg kort reflektere over de begrænsninger, som mit teoretiske arbejde har. Først og fremmest vil jeg pege på, at oprøret ikke er gratis – det indvolverer en risiko for oprøreren. Dernæst vil jeg pege på de universitetsansatte og deres mulige rolle i oprørets sammenhæng. Slutteligt vil jeg kort kommentere på, hvilke problemer der opstår i en teoretisk forstand selv hvis oprøreret skulle “lykkes”.

At forestille sig, at dette de studerendes oprør skulle kunne gennemføres uproblematisk – at der ikke skulle mere til end en ny diskursiv position i form af reartikulationen af det kendte billede på den dygtige studerende, er jo nok utopisk. Det er ikke omkostningsfrit at gøre oprør. Med Althusser og Butler så vi, hvordan at angsten for at mangle en subjektposition er noget af det, der knytter subjektet til en given position. Spørgsmålet bliver i denne forlængelse, om man kan bevare sin position som studerende, hvis man også er oprører – både i en teoretisk og i en praktisk forstand? Tør den enkelte studerende risikere at blive smidt ud af universitetet, hvis de bliver for “besværlige”? Hvis man blokerer instituttet, eller blokerer eksamen, så risikerer man jo måske noget selv – det kunne de studerende i hvert fald tænkes at frygte. Det relevante er måske her især, at det egentligt ikke drejer sig om, hvorvidt det er sandsynligt eller realistisk, at de studerende bliver smidt ud (Blokaden af humaniora i 2019 på Københavns Universitet kan måske tænkes som et succesfuldt oprør, hvor der efter 38 dages blokade blev indgået nyt samarbejde med den daværende dekan – uden at nogen blev smidt ud [Hansen, 2019]), men om hvorvidt de oplever deres position truet – igen både teoretisk og praktisk, altså deres subjektposition

som studerende med den selvforståelse, der hører med dér og den faktiske status af studerende på Københavns Universitet. Frygten for om ens “eksistens” er berettiget, om man kan engagere sig og deltage kreativt i udfoldelsen af ens eget liv som Stiegler siger det igennem Winnicott (Fitzpatrick, 2014; Stiegler, 2013; Winnicott, 2003) vil jeg altså mene bør ses som en hindrende faktor for oprøret.

Derudover er de studerende ikke nogen homogen gruppe af mennesker. Selv hvis (og det er jo et stort hvis), at de var enige i behovet for oprøreret, selv hvis flertallet af dem “lod” sig interpellere af den reartikulerede ‘dygtige studerende’, hvad ville der så ske bagefter? Citatet fra Žižek, som jeg indledte dette afsnit med handler netop om dette problem – hvad kommer efter oprøret (eller revolutionen for den sags skyld)? Ud fra de teorier, jeg arbejder med her, må man nok sige, at fremtiden som sådan ikke har et nødvendigt udfald. Især Stiegler (2013) vægter det, at subjektet og samfundet konstant er i proces – altid på vej et sted hen, som vi aldrig når – netop det karakteristiske ved begæret altså; det uendeliggør, men når aldrig sit ‘mål’ (Stiegler, 2011). Men det har faktisk en vigtig implikation for, hvordan vi skal tænke problemet teoretisk. Hvis de studerende som kollektiv er engagerede deltagere, der kere sig om deres studier, så indgår de med Stieglers begreber i en individuerende proces – både af sig selv, kollektivet og den viden, de tilegner sig som led i den praksis (Stiegler, 2015). Det vigtige er her, at individuationen bliver ved og er dynamisk – der opstår ikke som sådan en harmoni, men snarere netop muligheden for den kontinuerlige kritik af selv og anden som led i forstandens udvikling (Stiegler, 2010). Hvis man tænker dette mere psykoanalytisk bliver det da også klart, at individuationensprocesserne må indebære konflikter for subjekterne – hvad man vil og hvorfor man vil det (som teoretisk korrelat til hvem og hvad man er forført af) må nødvendigvis variere afhængigt af det enkelte subjekt og dettes

livshistorie (Laplanche, 2011). Væsentligt her er ydermere den ambivalens eller tvetydighed, der ligger i den enigmatiske betegner, som reartikulationen af ‘den dygtige studerende’ er; der kommer jo aldrig et endegyldigt svar på, hvad den dygtige studerende *egentligt* er. Dette indebærer principielt set måske forskellige begærsobjekter, og der er ikke noget til hinder for, at forskellige begærsobjekter kan indebære konflikter for subjektet – dette også i individuierende kollektiver, der må “nørkle” (af det engelske *tinkering*) videre med deres praksis kontinuerligt i forsøget på at håndtere de forskelligrettede interesser, der er i kollektiver (Nissen, 2012).

Men for Stiegler er det faktisk det, som universitetet burde dreje sig om – for ham er visionen et universitet for og af folket så at sige; et universitet der inddrager borgerne og deres problemer og kontinuerligt søger at artikulere nye forståelser (nye performativer) – altså et universitet, som kollaborerer (af det engelske *contributory research*) med dem, der dannes viden for (Stiegler, 2015). Et essentielt led i denne proces er at lære de studerende at kere sig om deres faglighed, så de også kan kere sig om viden og hvem denne viden er for. Universitetet kan således sagtens blive andet end den *rationaliserende maskine*; faktisk burde den altid have været det, der styrkede de studerendes opmærksomhed. Som Stiegler siger det om skolen gælder det også for universitetet:

“Attention is always both psychic and collective: ‘to be attentive to’ means both ‘to focus on’ and ‘to attend to’. As such, the formation by schools of attention also consists in educating and elevating pupils [élèves]; in the sense of making them civil, that is, able to consider others and capable of taking care – of oneself and of that which is in oneself, as of that which is not oneself and of that which is not in oneself.” (Stiegler, 2015, s. 153)

Universitetes ansatte har potentielt en vigtig rolle at spille i oprøret for de studerende – de kan bidrage til at kultivere den opmærksom-

hed, der skal til for, at de studerende tager sig af sig selv, hinanden og deres viden. Det ligger i forlængelse af teorierne, jeg anvender her (og som jeg kommenterede på tidligere), at de ansatte selv må tænkes at lide under det industrielle forbrugssamfund og derfor selv kunne lide af mange af de samme problemer som de studerende. Men der er dog ikke helt de samme interesser på spil – de ansatte har jo bl.a. nogle andre former for økonomiske vilkår givet den højere løn men derved også højere mulighed for at forgælde sig osv. Ydermere er der en potentielt interessant psykoanalytisk problemstilling her – hvis de ansatte agerer autoriteter for de studerende (principielt set både som led i den rationaliserende maskine – eller som kerende undervisere), kan denne autoritet så ikke også virke forførende på godt og ondt? Det kunne her være interessant at tænke dette i forlængelse af Ødipuskompleksets dynamiske karakter, hvor de studerende i jagten efter det, de ønsker sig, må overkomme “faderens bud”, så de selv kan opnå denne position (Andkjær Olsen, 1988) hvilket også ligger i Stieglers beskrivelse af forholdet mellem elev og mester (Stiegler, 2015), men det vil jeg ikke forfølge yderligere her.

Oprøret er altså et, der kontinuerligt må arbejdes på og nørkles med. Et kollektiv er altid i bevægelse, praksis står aldrig stille – vi individueres alle kontinuerligt. Selv hvis oprøret oprinder, selv hvis de studerende begynder at begære igen – *at ville dem selv, deres viden og deres universitet* – så er det ikke risikofrit, og arbejdet er ikke færdigt efterfølgende. Kritikken stopper principielt set aldrig. I denne forlængelse ville det være relevant med et langt grundigere teoretisk arbejde. At undersøge hvilke interesser, der er på spil på hvilke måder samt at kvalificere den teoretiske analyse med et grundigere empirisk arbejde. Som det ser ud lige nu, så kan jeg kun stille disse teoretiske begreber og de aspekter af virkeligheden som de prioriterer til rådighed og håbe på, at de rammer rigtigt. Hvis man dog køber

præmisserne for denne teoretiske analyse og sammenkobling af begreber, så må nogen jo gøre noget ...

Jeg håber her på, at reartikulationen af *den dygtige studerende* kan hjælpe os lidt på vej.

Litteratur:

- Althusser, L. (2001). *Lenin and philosophy, and other essays*. Monthly Review Press.
- Andkjær Olsen, O. (1988). *Ødipus-komplekset*. Hans Reitzels Forlag.
- Butler, J. (1988). Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory. *Theatre Journal*, 40(4), 519-531. JSTOR. <https://doi.org/10.2307/3207893>
- Butler, J. (1997). *The psychic life of power: Theories in subjection*. Stanford University Press.
- Butler, J. (2011). *Bodies that matter: On the discursive limits of "sex."* Routledge.
- Butler, J. (2014). Seduction, Gender and The Drive. In J. Fletcher & N. Ray (Eds.), *Seductions and Enigmas: Cultural Readings with Laplanche* (pp. 118-133). Lawrence & Wishart. <https://muse.jhu.edu/chapter/1307859>
- Danmarks Evalueringsinstitut. (2019). *Følelsen af stress blandt studerende* (p. 26). Danmarks Evalueringsinstitut. <https://www.eva.dk/vide-regaaende-uddannelse/foeelsen-stress-blandt-studerende>
- Fitzpatrick, N. (2014). *Symbolic Misery and Aesthetics- Bernard Stiegler*. 6, 21.
- Hansen, J. T. H. (2019, December 4). *De studerende ophæver blokade på Københavns Universitet*. Politiken. <https://politiken.dk/indland/uddannelse/art7540211/De-studerende-oph%C3%A6ver-blokade-p%C3%A5-K%C3%B8benhavn-Universitet>.
- Lacan, J. (1998). *The four fundamental concepts of psychoanalysis* (Reiss). Norton.
- Lacan, J. (2006). *Écrits: The first complete edition in English*. Norton.
- Laplanche, J. (2011). *Freud and the sexual: Essays 2000-2006* (J. Fletcher, Trans.). International Psychoanalytic Books.
- Nissen, M. (2012). *The Subjectivity of Participation*. Palgrave Macmillan UK. <https://doi.org/10.1057/9780230367890>
- Nissen, M. (2018). The constitution and the singular identity of the collective: Who, 'we'? *Subjectivity*, 11(4), 357-377. <https://doi.org/10.1057/s41286-018-0061-2>
- Rosa, H. (2015). *Social acceleration: A new theory of modernity* (Paperback ed). Columbia University Press.
- Rosa, H. (2016). *Fremmedgørelse og acceleration*. Hans Reitzel.
- Stiegler, B. (2010). *Taking care of youth and the generations*. Stanford University Press.
- Stiegler, B. (2011). Pharmacology of Desire: Drive-based Capitalism and Libidinal Dis-economy. *New Formations*, 72(72), 150-161. <https://doi.org/10.3898/NEWF.72.12.2011>
- Stiegler, B. (2013). *What makes life worth living: On pharmacology*. Polity Press.
- Stiegler, B. (2015). *States of shock: Stupidity and knowledge in the twenty-first century*. Polity.
- Tobias-Renstrøm, in prep. *Do you desire to change? Rearticulating Stiegler into social work*.
- Uddannelses- og Forskningsministeriet. (2019). *Stress og trivsel blandt studerende* (p. 3) [Analyse]. <https://ufm.dk/aktuelt/pressemeddelelser/2019/filer/notat-om-stress-og-trivsel-i-uddannelseszoom.pdf>
- Winnicott, D. W. (2003). *Leg og virkelighed*. Hans Reitzel.
- Zafiri, J. L. (2018). *Trivselsundersøgelse 2018—Hvordan trives de danske psykologistuderende* (p. 32). <https://www.dp.dk/wp-content/uploads/trivselsundersoegelse-2018.pdf>
- Žižek, S. (2009). *Vold: Seks skæve refleksioner*. Philosophia.
- Žižek, S. (2017). *Slavoj Žižek: "I'm ready to sell mother into slavery to watch the film 'V for Vendetta' 2.0."* <https://www.youtube.com/watch?v=qOhTuaDTEsg>